



Քաղաքականության վերլուծության համառոտագիր

ՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿ ԿԱՐՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՎ ԾՆՎԱԾ ԵՐԵՒԱՆԵՐԻՑ ՀՐԱԺԱՐՎԵԼՈՒ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐԸ ԵՎ ԼՔՄԱՆ ԴԵՊՔԵՐԻ ԿԱՆԽՄԱՆ ՀՆԱՐԱՎՈՐ ՈՒՂԻՆԵՐԸ ՀՀ-ՈՒՄ

Հեղինակ՝ Սուսաննա Գևորգյան

Ծնողները, երբեմն անմիջապես երեխայի ծնունդից հետո, լքում են սահմանափակ կարողություններով ծնված երեխային՝ թողնելով վերջինիս խնամքը կազմակերպելու մասնագիտական խնամքի հաստատություններում: Նման քայլի ծնողները դիմում են՝ ելնելով ընտանիքի տնտեսական վիճակից, պայմանավորված հաշմանդամության հանդեպ ձևավորված հասարակական խառնով կամ հաշմանդամության մասին սեփական գիտելիքների պակասով: Այլ կերպ ասած՝ անորոշությունը, ամոթն ու անգործությունը մղում են ծնողներին մի քայլի, որը շրջադարձային է դառնում երեխայի ողջ կյանքի համար: Սույն վերլուծության ընթացքում ուսումնասիրվել են սահմանափակ կարողություններով երեխաների լքման դեպքերի դրդապատճառները և միջազգային լավագույն փորձի ուսումնասիրության, ինչպես նաև օրենսդրության և ներկա իրավիճակի վերլուծության արդյունքում ձևավորվել են առաջարկություններ, որոնք ուղղված են սահմանափակ կարողություններով ծնված երեխաների լքման դեպքերի կրճատմանը:

Արդյունքներ

Թեև ՀՀ կառավարությունը մի շարք օրենքներով և միջազգային կոնվենցիաներով ամրագրել է յուրաքանչյուր երեխայի ընտանիքում ապրելու և դաստիարակվելու, իր ծնողներին ճանաչելու, նրանց հոգատարությանն արժանանալու, նրանց հետ համատեղ ապրելու իրավունքը (բացառությամբ այն դեպքերի, երբ դա կարող է հակասել երեխայի շահերին), սակայն որևէ իրավական նորմով գերակայություն տրված չէ սահմանափակ կարողություններով երեխաների կենսաբանական ընտանիքում խնամքի կազմակերպմանն ուղղված միջոցառումներին՝ սահմանելով դրանք որպես առաջնային: Նման մոտեցման արդյունքում հավասարազոր են դիտարկվում երեխաների թե հաստատություններում խնամքի կազմակերպմանն ուղղված միջոցառումները, թե խնամակալության ինստիտուտի զարգացմանն ուղղված միջոցառումները և թե կենսաբանական ընտանիքում խնամքի կազմակերպմանն

ուղղված միջոցառումները: Սակայն, ինչպես ցույց են տալիս ուսումնասիրությունները, երեխայի զարգացման համար ամենաբարենպաստ միջավայրը ընտանիքն է: Ուստի օրենսդրական մակարդակով անհրաժեշտ է ամրագրել երեխայի ընտանիքում ապրելու միջավայրը որպես ամենաբարենպաստ միջավայր, և առաջնայնություն տալ երեխայի կենսաբանական ընտանիքում խնամքի կազմակերպման ապահովմանն ուղղված միջոցառումներին:

Վիճակագրական տվյալների համաձայն, թեև ՀՀ կառավարության ազգային ռազմավարության և միջոցառումների մի շարք ծրագրերով հիմնախնդիր է ճանաչվել պետական հոգածության կարիք ունեցող առողջական խնդիրներով երեխաների թվի աճը, սակայն համաձայն 2019 թ. հունիսի դրությամբ դեռևս պետական և մասնավոր մանկատներում խնամք է ստանում 835 երեխա, որից 468-ը սահմանափակ կարողություններ ունեցող երեխաներ են:

Բացի այդ, թեև ՀՀ կառավարությունը մշակել և իրականացնում է նպատակային ծրագրեր՝ ուղղված երեխաների զարգացման խանգարումների և մանկական հաշմանդամության ոլորտի հիմնախնդիրների լուծմանը, այդ թվում հաշմանդամության վերաբերյալ իրազեկվածության բարձրացմանը, սակայն «Միվիլիթաս» հիմնադրամի հետազոտության համաձայն՝ հետազոտության շրջանակներում հարցվածների 23%-ը մտավոր հաշմանդամություն ունեցող երեխային մանկատուն հանձնելը ընդունելի է համարում :

Միննույն ժամանակ, միջազգային փորձը ցույց է տալիս, որ «փրկելու» քաղաքականությունը, այն է՝ կազմակերպել առանց ծնողական խնամքի մնացած երեխայի խնամքը հաստատություններում, այդքան արդյունավետ չէ, որքան լքման դեպքերի կանխարգելմանն ուղղված միջոցառումները, ուստի պետական միջոցառումներով անհրաժեշտ է մշակել և ներդնել թիրախային ծրագրեր՝ ուղղված սահմանափակ կարողություններով երեխաների խնամքի կազմակերպման ապահովմանը կենսաբանական ընտանիքներում: Կենսաբանական ընտանիքներում խնամքի կազմակերպման ապահովմանն ուղղված միջոցառումների մշակման ընթացքում անհրաժեշտ է թիրախավորել լքման դեպքերի հետևյալ հիմնական պատճառները՝

1. սոցիալական խարան,
2. ընտանիքի ֆինանսական վիճակ կամ աղքատություն,
3. իրազեկվածության կամ տեղեկատվության պակաս,
4. ծննդատան աշխատակազմի մասնագիտական թերացում:

Առաջարկվող միջոցառումների ցանկ

Հաշվի առնելով պատճառների վերլուծությունը, ինչպես նաև օրենսդրության, ներկա իրավիճակի, միջազգային փորձի ուսումնասիրությունները՝ առաջարկվում է իրականացնել հետևյալ միջոցառումները՝ ուղղված սահմանափակ կարողություններով երեխաների լքման դեպքերի կանխարգելմանը.

- 1. Օրենսդրական մակարդակով ամրագրել երեխայի ընտանիքում ապրելու միջավայրը որպես ամենաբարենպաստ միջավայր, երեխայի կենսաբանական ընտանիքում խնամքի կազմակերպման ապահովմանն ուղղված միջոցառումները՝ առաջնային:**
- 2. Սահմանափակ կարողություններով երեխաների լքման դեպքերի կանխարգելմանն ուղղված միջոցառումների շրջանակներում սահմանել ռիսկային խումբ՝ ընդգրկելով այդ խմբում այն ընտանիքներին.**
 - 1) որոնց ընտանեկան միջին եկամուտը չի գերազանցում աղքատության վերին շեմը,
 - 2) երբ ծնողներից մեկը կամ երկուսն էլ սահմանափակ կարողություններով անհատներ են,
 - 3) երբ ընտանիքը լիարժեք չէ՝ բացակայում է մայրը կամ հայրը,
 - 4) երբ ընտանիքում ծնողը կամ ծնողները ունեն որևէ տեսակի կախվածություն՝ հաշվառված են Կախվածությունների բուժման ազգային կենտրոնում:
- 3. Ազատել եկամտային հարկի վճարումներից սահմանափակ կարողություններով երեխա ունեցող և ռիսկի խմբում գտնվող ընտանիքներին՝ «Եկամտահարկի մասին» ՀՕ-246-Ն ՀՀ օրենքի իմաստով նվազեցվող եկամուտ համարելով սահմանափակ կարողություններով երեխաների ընտանիքների անդամների եկամուտները:**
- 4. Ստեղծել վաղ միջամտության խմբեր, որոնք հոգեբանական, սոցիալական աջակցություն կցուցաբերեն այն ընտանիքներին, որոնք, պատրաստվում են լույս աշխարհ բերել սահմանափակ կարողություններով երեխայի: Վաղ միջամտության խմբերը, իրականացնելով ընտանեկան այցեր, կբացահայտեն ընտանիքում առկա ռիսկերը և ամեն մի ընտանիքի համար առանձին, ընտանիքահենք աջակցության միջոցառումներ մշակելով՝ կնպաստեն լքման դեպքերի կանխարգելմանը: Վաղ միջամտության խմբերում պետք է ներգրավված լինեն հոգեբաններ, մանկաբարձներ և սոցիալական աշխատողներ: Վաղ միջամտության խմբերը մասնավորապես պետք է.**
 - 1) Բացահայտեն տվյալ ընտանիքում առկա ռիսկերը, և, հիմք ընդունելով բացահայտված ռիսկերը, պետք է մշակեն միջոցառումների պլան, որը

առավելապես համապատասխանեցված կլինի տվյալ ընտանիքի կարիքներին: Նման միջոցառումները կարող են ընդգրկել, օրինակ, ընտանիքին տաք սնունդով ապահովում, երեխայի հագուստի կամ խնամքի պարագաների ապահովում, ժամանակավոր կացարանի ապահովում, իրավաբանի խորհրդատվություն և այլն:

- 2) Մատուցեն հոգեբանական ծառայություններ՝ փորձելով վաղ շրջանում արդեն իսկ ամրապնդել մայր-երեխա-հայր կապը:
- 3) Բարձրացնեն ծնողի կամ ծնողների իրազեկվածության մակարդակը՝ տրամադրելով տեղեկատվություն սահմանափակ կարողություններով երեխայի վերաբերյալ, օրինակ, թե ինչ խնդիրներ կարող են ի հայտ գալ երեխայի մոտ ապագայում: Վաղ միջամտության խմբի աշխատակիցները պետք է նաև բարձրացնեն ծնողների՝ իրենց իրավունքների վերաբերյալ իրազեկվածության մակարդակը, օրինակ, թե ինչպիսի աջակցություն կարելի է ստանալ պետությունից և ինչպես:
- 4) Տրամադրեն անհատական դասընթացներ՝ երեխայի խնամքի, մոր առողջության, հետ-ծննդյան հնարավոր զարգացումների և այլնի վերաբերյալ:

5. Համագործակցել մասնավոր հատվածի հետ և կազմակերպել համազգային տեղեկատվական արշավներ՝ ուղղված սահմանափակ կարողություններով երեխաների լքման դեպքերի կանխարգելմանը, ինչպես նաև սահմանափակ կարողություններով երեխաների վերաբերյալ հանրային իրազեկվածության բարձրացմանը: Պետություն-մասնավոր հատված համագործակցության արդյունքում ձևավորված գումարները կարող են ուղղվել վաղ միջամտության խմբերի կողմից մշակված միջոցառումների իրականացմանը:

6. Սահմանել պարտադիր դասընթաց առողջապահության ոլորտի մասնագետների համար, որոնք աշխատում են սահմանափակ կարողություններով ծնված երեխաների ծնողների հետ: Փաթեթը պետք է ուղղված լինի առողջապահության ոլորտի մասնագետների հաղորդակցման հմտությունների բարելավմանը: Փաթեթը դարձնել նաև պարտադիր՝ ներառելով այն բժշկական ֆակուլտետի բակալավրիատի և մասնագիտական կրթական ծրագրերում:

Սույն հետազոտությունը հնարավոր է դարձել Բաց հասարակության հիմնադրամներ - Հայաստանի ամբողջական ֆինանսական օժանդակության շնորհիվ՝ հանրային քաղաքականության հետազոտությունների կրթաթոշակներ ծրագրի շրջանակներում: Զեկույցում տեղ գտած վերլուծություններն արտահայտում են հեղինակ/ների տեսակետը և կարող են չհամընկնել Բաց հասարակության հիմնադրամների - Հայաստանի դիրքորոշումների ու տեսակետների հետ: